

ЛОКАЛЕН АКЦИСКИ ПЛАН НА ОПШТИНА ГОСТИВАР И РОМСКАТА ЗАЕДНИЦА

Општи податоци за состојбата на Ромската заедница во Северна Македонија

Најкритичните проблеми со кои се соочува ромската заедница се дел од следните области: образование, вработување, здравство и домување.

Проекциите на извештајот на УНИЦЕФ покажуваат дека во Северна Македонија процентот на деца кои живеат во домаќинства чиј животен стандард е значително под националниот просек, е зголемен од 27.8% пред пандемијата на 32.4% по пандемијата. Ова ги става 19.000 деца во Северна Македонија под релативната линија на сиромаштија што е повисоко споредбено на проценката од јули 2020-16.000 деца.¹

Реален системски проблем е и тоа што училиштата немаат систем за прибирање на податоци за социо-економскиот статус на децата Роми со што би се овозможило проценка на потребата за помош при пристап до соодветно образование.

Кога е во прашање здравството, следните фактори играат голема улога врз пристапот на Ромите до здравствените услуги:

- Оддалеченоста на најблиската болница за 27% од Ромите изнесува два километра, а домовите на околу 12% од ромските домаќинства немаат пристап до асфалтен пат²

¹<https://www.unicef.org/northmacedonia/press-releases/not-all-children-are-accessing-vital-services-due-covid-19-pandemic-putting-them>

²Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

- Пристап до чиста вода за пиење и одржување на лична хигиена, околу 10% од ромските домаќинства во земјава немаат вода за пиење во внатрешноста на нивните домови, додека во 18% од домаќинствата немаат пристап до канализациски систем³
- Лоши услови во кои живеат и ромски населби најчесто во близина на диви депонии
- Недостиг на финансиски средства придонесе за неможност за обезбедување на доволно продукти за лична хигиена
- Недоволна информираност за вакцините и процесот на вакцинација.

Анализите укажуваат дека во просек Ромите живеат 10 години пократок живот од општата популација. Краткиот животен век на Ромите е документиран во многу извештаи, при што од резултатите на државниот завод за статистика укажуваат дека 7% од Ромската заедница умира на годишна возраст 25-44, додека 37% умира на годишна возраст од 45-64 години. Околу 49% умираат на возраст од 65-84, при што само 7% доживува 85 години.

Доколку пак споредиме со старосна пензија само 45% од Ромите може да дочекаат старосна пензија додека кај Не-Ромите во просек процентот изнесува 75%.

Значителен број на Роми имаат проблеми со пристап до здравствени услуги особено лицата кои не се идентификувани во системот, лицата кои немаат лични документи и немаат здравствено осигурување. Последните официјални информации на Министерството за труд и социјална политика зборуваат за бројка од околу 700 лица кои немаат здравствено осигурување заради немање лична документација, но според невладините организации таа бројка е многу поголема.

Според истражувањето на УНДП и Светска банка процентот на Роми кои се вклучени во неформална невработеност опаднал во периодот од 2011-2017 за 26 процентни поени, достигнувајќи 38%.

Според податоците од Ревидираната програма за реформи во вработувањето и социјална политика, во просек 25% од населението работи неформално. Најчеста форма на неформално вработување кај Ромите мажи е во трговија, такси услуги, како и градежништво и земјоделство, додека кај Ромките најчестата форма на вработување е во трговијата и хигиенските услуги. Врз сезонска работа се потпираат многу ромски семејства во летниот период за време на жетварската сезона. Околу 48% од ромските семејства се корисници на социјална помош.⁴

³Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

⁴Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

Според податоците од социјалното мапирање од 2018, стапката на вработеност на Ромите изнесува 23%, скоро двојно помала од националниот просек, додека стапката на невработеност на Ромите е рекордно висока на 67%. Кај жените Ромки, стапката на вработеност изнесува 8%.⁵

За да се намали невработеноста, во рамки на оперативниот план за вработување, предвидени се мерки за работодавачите да охрабрат да вработуваат Роми или да развиваат сопствени бизниси, како и мерки за зголемување на вештините на невработените. Во просек, околу 3-4% од Ромите биле корисници на активните мерки за вработување во последните неколку години и иако апсолутниот број на корисници Роми се зголемува, релативниот удел на вкупниот број на корисници опфатени со активните мерки за вработување останува непроменет.⁶

Населбите каде што живеат Ромите во Република Северна Македонија 90% се неформални и не се опфатени со Детален Урбанистички План. Тоа со себе повлекува низа на комплексни проблеми како што се: несоодветните услови за живеење, лошата инфраструктура, немање пристап до фекална и атмосферска канализација, немање пристап до вода и електрична енергија.

Ромските семејства најчесто живеат во индивидуални домови, со поголем број на членови во семејството. Во текот на пандемијата таквите семејства имаат сериозни проблеми со простор за изолација и одржување на социјална дистанца кога имаат заболени членови од семејството, одржување на соодветна хигиена и заштита.

Според Регионалниот извештај за Роми од 2017 спроведен од УНДП за земјите од Западен Балкан, состојбата во делот на инфраструктурата во Република Северна Македонија е следна:

- 10% Роми немаат пристап до вода
- 16% Роми немаат пристап до јавна канализација
- 26% Роми немаат тоалети во домот
- 7% Роми немаат пристап до електрична енергија.⁷

Дополнително како значителен проблем е истакнат проблемот со легализацијата на бесправно изградените домови кај ромската заедница, кое на долг рок креира сериозни последици за животот на ромските семејства.

Според досегашните анализи и податоците од социјалното мапирање, околу 28% од Ромите ги немаат легализирано своите живеалишта поради немање на урбанистички план во општината за тие населби или поради неможност за покривање на финансиските трошоци. Дополнително,

⁵Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁶Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁷Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

граѓаните кои поднеле барања за легализација на нивните објекти чекаат повеќе од 5 години одговор од надлежните институции за статусот на нивното барање.

Следствено, лошите услови во областа домување влијаат на пристапот на образование, здравствени услуги, вработување и други основни човекови права, кои мора да бидат достапни за секој поединец. Недостатокот на таков пристап ја прави заедницата маргинализирана, сиромашна и необразована, ограничена во сопствените населби (сегрегирани заедници).⁸

3% од ромските семејства во Северна Македонија немаат пристап до електрична енергија, додека пак 38% немаат пристап до интернет и 51% немаат компјутер.⁹

Вовед, профил и идентификација на ромската заедница која живее на територијата на Општина Гостивар

Делувањето на локално ниво е од клучно значење за ефикасно спроведување на политиките и програмите за вклучување на Ромите. Ова е нивото каде исклучувањето е највидливо и каде се потребни практични чекори за вклучување. Главен предизвик за ефикасно спроведување на политиките за инклузија на Ромите на европско и национално ниво е големата разлика во разбирањето, капацитетите и политичката посветеност на општинско ниво.

Со цел успешно вклучување на политиките за инклузија на Ромите во локалната агенда и буџети, од најголема важност е локалната администрација и институциите да го зголемат својот ангажман и посветеност и понатаму да ги развиваат своите капацитети.

Сепак, практикувањето на доброто управување и локалната демократија, исто така, ќе зависат и од инвестицијата во капацитетот на ранливите ромски заедници за да бидат активни учесници и рамноправни партнери во процесот, а не пасивни приматели и цел на патерналистички интервенции кои можат да ја потврдат нивната зависност и исклученост.

⁸Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2030 / www.mtsp.gov.mk

⁹Предизвиците за Ромите за време на кризата предизвикана од КОВИД-19, Извештај на Институт за европска политика Скопје, мај 2020

Гостивар е град од северозападниот дел на Република Северна Македонија и припаѓа на Полошкиот регион. Градот е познат по изворот Вруток на најголемата македонска река Вардар. Гостивар изобилува со богата природа, поволна географска положба, опкружен од Шар Планина и Сува Гора. Гостивар е општина која зафаќа околу 650 километри квадратни површини. Градот претставува административна, политичка, деловна и културна средина за околу осумдесетина илјади жители, од кои во самото градско јадро живеат речиси 36 илјади. Типична мултикултурна средина во која живеат Македонци, Албанци, Турци, Роми и други.

Старата општина Гостивар која опстојувала до 2004 година имала 49 545 жители. Но со новата територијална организација на општината и се придадоа неколку селски општини од околината (Долна Бањица, Вруток, Србиново, Чегране) националниот состав доживеа огромни промени во однос на застапеноста на Македонците и Албанците. Од тогашната застапеност на Македонците со 13 149 (26,54 %) се смали нивниот процент на денешните 19,5% со што тие се мајоризираа, а бидејќи не се застапени со 20% за нив неважат повеќе малцинските права загарантирани со Рамковниот договор.

Сегашниот број на жители на општина Гостивар е 81 042 од кои:

Народ	Вкупно	Удел (%)
Албанци	54.038	66,6
Македонци	15.877	19.5
Турци	7.991	9,8
Роми	2.237	3,8
Срби	160	0,19
Бошњаци	39	0,04
Власи	15	0,01
останати	685	0,84

Важни податоци за Општината:

Вкупен број на Роми жители на општината	Населби во кои живеат Ромите	Вработени Роми по институции	Број на деца Роми вклучени во градинки за последна учебна година 2021/2022	Број на деца Роми запишани во основно училиште во последна учебна година 2021/2022	Број на деца Роми запишани во средни училишта во последна учебна година 2021/2022
3,8%					

	Вкупен број на членови	Мажи	Жени	Вкупен број на млади
Членови на Акциска Група на заедница	4	2	2	4
Членови на Институционална работна група				
Членови на Општинска Работна група	7	5	2	/

Планирани цели и резултати на локалниот акциски план (ЛАП)

Урбанизам, домување, основни услуги

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор на верификација
1	Реновирање на постоечки игралишта за деца во центарот на градот кај големиот парк	Психофизички развој на децата од Ромската заедница во Општина Гостивар. Мултиетничко дружење и интегрирање со останатите заедници од Општина Гостивар.	Општинска програма за паркови и зеленила	Општина Гостивар и други донации	2023-2024		Буџет на Општина Гостивар +донации	Едно реновирано и функционално игралиште Зголемен број на посети на детски игралишта од страна на деца од Ромска националност	Донесена одлука за ставање во функција на детското игралиште Водење на евиденција за реализирани посети
5	Доделување на помош во износ од 3.000 евра по домаќинство за делумно реновирање (ПВЦ прозори, тоалет, итн.) на домовите на 5 социјално загроени ромски семејства годишно	Подобрување на услови за домување за 5 семејства од социјално загроени семејства	Програма за ЛЕР и програмата за домување	Општина Гостивар	Септември 2022 – Септември 2023		Буџет на Општина Гостивар Влада на Р.Северна Македонија	Доделена помош за делумно реновирање на домаќинство на социјално загроени ромски семејства	Извештаи на Општина Гостивар

Борба против дискриминација на Ромите

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор
1	Учество во национална кампања за осуда на праксите за забрана на пристап на Ромите во јавни објекти/локали (базен, ресторан, кафе бар, итн.)	Подобрување на услови за живот и слободно движење на Ромите до сите јавни објекти/локали	Национална Стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар	Септември 2022 – Јуни 2023 Септември 2023 – Јуни 2024		Во рамки на постоечка програма на Општината Влада на Р.Северна Македонија	Слобода за движење на Ромите во сите јавни објекти/локали	Извештаи на Општина Гостивар (периодични) Извештаи од реализирани активности

Образование

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор на верификација
1	Запишување на деца од 3-5 години во предучилишно воспитно-образовен процес, особено на девојчина	Зголемен број на деца Роми од 3-5 години кои успешно завршиле претшколско образование и се спремни за упис во основно образование	Национална стратегија за Роми 2022-2030	МТСП ЕЛС	2023-2024		Во рамки на постоечки Буџет на Општината	Број на вклучени Роми во претшколско образование	
2	Стипендии за едно машко и едно женско во основно и средно образование за деца Роми од семејство со лоша социо-економска состојба, а	Успешно завршување на основно образование	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар и други донации	2023-2024		Постоечки Буџет на Општина	2 деца од Ромската заедница завршиле основно образование	Сведителство за основно образование

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (одно)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор на верификација
	покажуваат одлични резултати								
3	Бесплатен превоз за деца Роми кои живеат во сегрегирани наслеби оддалечени повеќе од 2км од училиштето	Зголемена редовност на децата од Ромската заедница	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар и други донации +бизнис сектор	2023-2024		Во рамки на постоечка Програма и Буџет / Донација	Обезбеден превоз и пристап до училиште	Извештај на Општина и Основно училиште
4	Информативни сесии за матуранти за кариерно насочување	Пристап до информации за млади Роми	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар	2023-2024		Во рамки на постоечка програма на Општина	Број на одржани информативни сесии и број на деца кои учествувале / % на родова застапеност	Извештај на Општина
5	Стипендирање на 5 студенти Роми	Успешно завршување на факултет	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар и други донации +бизнис сектор	2023-2024		Донација	Број на стипендирани деца / % на родова застапеност	Извештај на Општина
6	Формирање на паралелки за образование на деца со надмината возраст	Зголемен број на деца кои завршуваат основно образование	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар и други донации	2023-2024		Во рамки на постоечка програма	Број на отворени паралелки и Број на вклучени деца / % на родова застапеност	Извештај на Општината
7	Дооформување на основно образование и вклучување во нормален образовен процес за деца повратници	Подобрување на образовниот статус на децата повратници	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар и други донации	2023-2024		Донација	Број на вклучени деца и завршено образование / % на родова застапеност	Извештај на Општина и училишта

Култура

Бр.	Мерка / Активност	Очекувани Резултати	Врска со други стратешки документи	Надлежни институции	Временска рамка (од-до)	Буџет		Мониторирање/Евалуација	
						Буџетска проценка во МКД	Извор	Индикатор	Извор на верификација
1	Подршка за организирање на активности за одбележување на 8ми Април	Одбележување на 8ми Април	Национална стратегија за Роми 2022-2030	Општина Гостивар и други донации +бизнис сектор	2023-2024		Во рамки на постоечка програма и Буџет на Општината	Одржан настан	Извештај на Општина

Овој документ е подготвен во рамките на Проект на УСАИД за инклузија на Ромите имплементиран од Институт за истражување и анализа на политики – Ромалитико со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД). Мислењата изразени во оваа публикација им припаѓаат на авторите и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за меѓународен развој или на Владата на Соединетите Американски држави.

Овој документ и дел од активностите утврдени во истиот се изработени согласно меморандумот за разбирање (МЗР) потпишан помеѓу Советот на Европа, Министерството за труд и социјална политика и Општина Гостивар во рамките на имплементацијата на програмата ROMACTED Фаза II, заедничка иницијатива на Европската комисија (DG NEAR) и Советот на Европа, спроведувана во Западен Балкан и Турција, 2021-2024 година. Тука споделените гледишта не треба да се смета дека се официјално мислење на Европската унија и Советот на Европа